

A monostor perifériája

Istentisztelet

Az épített és a természetes terekben, továbbá a transzcendens, le nem határolható térben tájékozódó embernek a biztonságérzetet leginkább az észlelt, megtalált középpont adja. A templom a monostor centruma, ahol a közösségi istentiszteletre a testvérek és vendégeik egybegyülekeznek. Az Eucharisztia a közösségi élet csúcса és forrása, ami képesít bennünket, hogy az ünnep múltával a monostor különböző tereiben egyedül vagy a testvérekkel együtt Isten dicsőségére munkálkodjunk. A hely rendezettsége és a megküzdött testvéri kapcsolatok tisztázottsága segít, hogy jelen tudjunk lenni, akár útra küldenek, akár a celláinkban vagyunk. Mégis vannak időszakok, amikor a közösségi élet, sőt a saját életünk perifériájára sodródunk, amikor nem tudunk jelen lenni saját életünkben, nem tudunk megkülönböztetni, nem tudunk saját életünkre vonatkozó döntéseket hozni, vagy nem tudunk döntéseinkhez hűek maradni. A krízisek idején a vagdalkozó, vádaskodó beszédek után többnyire elnémulunk: ilyenkor sem a testvérek, sem az Úristen számára nem tudunk jelen lenni, nem tudunk imádkozni, nem tudunk segítséget kérni.

A eszköztelen ember

A centrum, valamint a centrum peremvidékének és perifériájának feltérképezésében, a tájékozódásban Szent Benedek Regulája van segítségünkre. A Regula egyértelművé teszi, hogy *a periféria és a peremvidék* más-más tapasztalatot hordoz. A perifériára leginkább a bűneink – egyéni és kollektív, strukturális bűneink – sodornak, ezt a helyet legkevésbé tekintjük áldásnak, vágyott közegnek. Ezzel szemben a remeték a megkülönböztetés, a döntés és az apát áldása révén léphetnek a monostorból a peremvidékre. Szent Benedek atyánk mielőtt a cönobiták életének elrendezésébe kezd, a remetéket így jellemzi: „Ezek sok társuk segítségével magtanultak az ördög ellen küzdeni, és jól felkészülve testvéreik csatasorából magános harcra nyugodtan a pusztába vonulhatnak, és mások támogatása nélkül, puszta kézzel és karral bátran tudnak harcolni Isten segítségével a test és a gondolatok bűnei ellen.” (RB 1,3-5) A remeték fizikai értelemben egyedül vannak, de egyöntetűen azt állítják, nincsenek egyedül, mert őket is a Szentlélek vezette a pusztába, hogy a reményért, a világ üdvösségéért, a kiengesztelődésért folytatott harcukat ott küzdjék meg. Szinte eszköztelenül, puszta kézzel és karral, egyedül, helyesebben egyre inkább a Szentlélek vezetésére hagyatkozva imádkoznak, dolgoznak és olvasnak. Rejtekekben – és a magyar társadalmi valóságtól távol – ma is élnek közöttünk remeték, tőlünk keletre és nyugatra. Ez a szerzetesi életforma, illetve ennek a hiánya vélhetően mélyen összefügg a közösségeink – a családok és a monostorok – állapotával: azok épségével, illetve törekenységével, hiányával, hiszen, ahogy Benedek fogalmaz, a közösségi életben elsajátított megküzdési módok teszik képessé a szerzetest a magános harcra.

A kapuban

A kapus testvér az első ember, akivel a monostorba kopogtató szegény vagy zarándok találkozik. A kapus testvér a közösség peremén élt, ott teljesített szolgálatot, ezért nem a klauzú-

ra védettségében volt a cellája. Említésre méltó, hogy Benedek korában és még évszázadokig – amikor a szerzetesek közös dormitóriumban aludtak – csak a kapusnak volt cellája. „A monostor kapujához rendeljenek egy idősebb, okos testvért, aki értelmesen tud választ adni, és akit éltes kora nem enged elcsatangolni. A kapusnak a kapu mellett legyen a szobája, hogy az érkezők őt ott mindig megtalálják, hogy tőle feleletet kaphassanak. Mihelyt valaki kopogtat, vagy egy szegény kiált, feleljen rá: *Hála legyen Istennek, vagy Adj áldást.*” (RB 66,1–3) Bizonyos értelemben mindnyájan kapus testvérek vagyunk, hiszen felelősök vagyunk mindazért, *ahogy* bárkit befogadok vagy elutasítok. Bárki legyen az, aki a kapucsengővel, mobiltelefonon vagy e-mailen ad jelzést, hogy figyelmet kér. „És azonnal istenfélelemből fakadó szelídséggel és buzgó szeretettel adjon választ.” (RB 66,4) Hogy ez a készség éber maradjon, és ne mulasszuk el Krisztus látogatását, jó, ha minden szükségünkben készek vagyunk segítséget kérni, miként azt Benedek tanácsolja: „Ha a kapusnak segítségre van szüksége, kapjon maga mellé egy fiatalabb testvért.” (RB 66,5) A határhelyzetekben segítséget szenvedünk, a segítségkérésre mégsem mindig vagyunk szabadok. Ilyenkor kísértést szenvedünk: védtelenek, sérülékenyek és sértők vagyunk. Benedek arra bátorít, hogy merjünk segítséget kérni, még ha a stressz mértéke, a korábban megtapasztalt elutasítás nehéz emléke rögzült is bennünk. Merjünk hittel, alázattal ismét segítséget kérni, hogy szüntelen mondhassuk: *Hála legyen Istennek, vagy Adj áldást.*” (RB 66,3)

Élet a periférián

A Szent Benedek Reguláját követő szerzetesek az új monostorok alapításakor a hely megválasztásában – ahogy régen, úgy manapság is – arra törekednek, hogy településektől, városoktól, forgalmas országutaktól távol építsék fel monostoraikat. A monostorok többnyire poétikus és egyben periférikus területeken találhatóak. Ez meglepő, mivel a szépség ritkán része a perifériákon szerzett élményeinknek, hisz leginkább szürke, külvárosi

tájak, mélyszegénység, omladozó falak, roskadó kerítések, bandába verődött gyerekek vagy épp elmagányosodott, időtlenségbe merült öregek képe társul a perifériákhoz.

Az urbanizálódó, újkori társadalmakkal szemben az archaikus, közösségi társadalmakban a perifériákon kevesebben éltek, és hatékonyabban integrálták az időlegesen leszakadókat. Az egészségesen működő monostori élet valamit megsejtet az archaikus, közösségi társadalmak csoportdinamikájának, kohéziós erejének mértékéből. A Krisztust követő közösségeknek ma is megtartó, életet tápláló ereje van, s ebben az erőterben az időleges vagy tartós kiközösítésnek személyiségformáló, integráló ereje van.

A kiközösítés mint az integrálás eszköze

A testvérek és az apát ellen elkövetett bűneink kivisznek az életet tápláló közösségből, könnyen perifériára sodródhatunk. Az akarva-akaratlanul elkövetett bűn természetéhez tartozik: nehezen vállaljuk el a felelősségünket. A felelősségelhárítás a kísértés jele. Az éretlen személyiség többnyire így működik: a tökéletesség, a büntelenség látszatát akarja fenntartani, és emiatt inkább a másikat vádolja. Ez az árnyalatokat nélkülöző, fekete-fehér, irgalmatlan igazság világa. A letagadott bűneset regresszióba, az éretlenség zsákutcába vezet. A bűn lélektani hatása: a szegyen megbilincsel. Ugyanakkor ne feledjük: a szegyen, a rejtőzködés állandósulásának működtetője lehet az alul működő társas környezet is!

A Benedek által megformált hierarchikus, monasztikus közösségben az apát mint Krisztus helyettese ismeri saját törékenységét és Isten irgalmát. Ez a belső ismeret teszi az apátot határozottá, egyértelművé, így képes konfrontálódni a zúgolódó és önmagával küszködő testvérrel, hogy ezáltal őt a felelősség elvállalására bátorítsa. Benedek számára a kiközösítés nem az ítékezés vagy a végleges leválasztás, hanem a visszafogadás rítusának sokarcú, markáns eszköze. A Regula 73 fejezetéből 13 fejezet (23–30; 44–46; 69–70) kifejezetten a konfliktuskezelés eljá-

rásrendjét írja le, ezeket a fejezeteket régebben egyszerűen „büntetőkódex”-nek nevezték. A témával foglalkozó fejezetek száma magáért beszél: Benedek az ókori szerzetesek tapasztalatait összegezte írásba foglalta azt az eljárásrendet, ami az előjáróknak lehetővé tette, hogy *időben és adekvátan* beavatkozzanak az elidegenedés folyamatába. Nem a büntetés, hanem a bűn következtében marginalizálódunk, válunk életünk mellékszereplőivé. A testvéri visszajelzés, az előjáró által felvállalt konfrontáció különböző szintjei, a diszkrét transzparencia intézményesített formái, a kiengesztelődés és visszafogadás gondosan kísért folyamata helyreállíthatja a megbomlott szociális viszonyainkat: így újra életünk főszereplői lehetünk.

Benedek Jézus pedagógiáját követve nyíltta teszi azt, ami rombolja a közösséget. Szent Benedek az apátnak azt javasolja, hogy két alkalommal négyszemközt intse meg az engedetlen tanítványt, majd – ha szükséges –, harmadszor arra hívja meg a tanítványát, hogy korlátozott nyilvános térben, a monostor védett terében vállalja el, amit a közösség ellen vétett, és vállalja az ezzel járó időhöz kötött vezeklést! Az apát így szabadítja meg a szégyentől az önmagával küszködő testvért. Az apát áldásával a beteg testvér az elvállalt és elvégzett vezeklési gyakorlat után visszatérhet a közösségbe.

A hit és a hitelesség

Manapság minél nagyobb távolságokat tudunk egyre gyorsabban valóságosan és virtuálisan megközelíteni, minél többet tudunk a távoli világokról, és minél nagyobb a jólét, annál nagyobb a kísértés, hogy otthonunkban, monostorainkban izolálódunk. A monostorainkban már nélkülözhetetlenek tűnő telekommunikációs eszközök mellett a civil, európai társadalom – amiből a monostorba lépünk – levegőjében hordja az individualizálódás és a nárcisztikus érzékenység veszélyeit. Mindkét szituációban – a szerepben és a szerepvesztésben, bent és kint, a centrumban és a periférián – egyaránt megkísért bennünket a nárcisztikus működésmód. A monasztikus érték, egyálta-

lán az érték-áthagyományozás feltételezi a karizmatikus tekintélyt, azonban a szekularizációs hullám a monostor szellemi környezetére is hatással van: mi magunk is megkérdőjelezünk mindenféle tekintélyt. Mindezek ellenére a hit és a hitelesség biztosítja a monostorban az érdektelen, belső engedelmisségen alapuló testvéri együttműködést. A hit átadása, az érték-közvetítés, például a határok, a különbözőségek tiszteletben tartása feltételezi az iniciátori kompetenciákat és a tanítványi lelkületet: a lelki kísérő és a tanítvány tisztelettel, fokozatosan és növekedő bizalommal együtt közelítenek a misztériumhoz. A noviciátusba a sok értékes működésmód mellett – többnyire öntudatlanul – magunkkal hozunk destruktív működésmódokat is. A korábban monostorba érkező testvérek felelőssége: mit kezdünk örökségünkkel, van-e bátorságunk és lehetőségünk az integrálásra? Valóban már most és egy egész életen át készek vagyunk-e hinni tanulni, megnyitni magunkat a Szentlélek vezetésére, hogy szívünk megegyezzen szavunkkal, hiszen így a testvéri közösség egésze válhat az egyetlen Isten hiteles képmásává.

Igen, őrizője vagyok a testvéremnek

Az osztályból kiközösített diáknak, a társadalmilag megbélyegzett etnikumoknak, a be nem fogadott menekülteknek, a jogerős ítélettel igazságtalanul rácsok mögé zárt raboknak időlegesen vagy tartósan részük van az elnémító vagy épp játszmákba taszító tapasztalatban. A traumatizáló eseményeket elszenvedjük: van, amikor a sokkoló élményekből élet fakad, és van, amikor a fájdalom következtében az élet elsorvad. Benedek a bibliai bölcsességet követve tudatosítja tanítványaiban: felelős vagyok felebarátomért, testvéremért, saját lelki egészségemért. Felelős vagyok a perifériára sodródott testvéremért. Ez a felelősség arra hív bennünket, hogy a személyes és a társadalmi bűn ne tudja bennünk és felebarátunkban erodálni a reményt. A remény azt a mély vágyunkat jelöli, hogy van helyem a világban, van helyem a másik ember szívében, van helyem Isten országában, mindeknek – bűneim, alkalmatlanságom, kicsiségem – ellenére.

Megmaradva a *Regula ösvényén* – akárhol vagyok, akárhog
vagyok – kapcsolatban maradhatok a centrummal, kapcsolatban
maradhatok a perifériával. Az ösvény szűk és szoros, mégis vilá
gokat, tereket, emberi élethelyzeteket képes összekötni.

Vásárhelyi Anzelm